

*Per Durst-Andersen**

Leksikaliseringmønstre ved verber. Et komparativt-typologisk studie

Abstract

This paper combines two thematic areas which have been in the focus of linguists' interest for some years, viz. studies in lexicalization patterns of verbs and grammaticalization studies. Instead of comparing lexicalization patterns of different languages I have chosen to compare various stages of the same language, namely Old Russian and Modern Russian. This enables me to analyze the interrelationship between lexicalization patterns and grammatical categories. The paper argues that it is important to distinguish between naming principle and lexicalization pattern. A language may describe an image or an idea and therefore has to make a semiotic choice between these two different naming principles. Having chosen a specific naming principle a language has to determine which parts of the image or which parts of the idea it wants to focus on or specify. My analysis shows that the Old Russian verb describes the idea, i.e. the ground-propositional structure, whereas the Modern Russian verb describes the image, i.e. the ground-situational structure. Moreover, it appears that Old Russian focuses on the state description without paying attention to the activity description, while Modern Russian takes into account both the state situation and the activity situation, but with the main focus on the former – the latter is only treated in prototypical terms. The shift in naming strategy and lexicalization pattern from Old Russian to Modern Russian can only be explained by the introduction of the new category of aspect, a determinant category in Modern Russian.

1. Indledning

Når man ser på den tidligere forskning inden for leksikaliseringmønstre ved verber hvor der er anlagt enten et kontrastivt eller typologisk perspektiv (se fx Talmy 2000, Slobin 1997, Herslund 2002 og Korzen og Lundquist 2003), fremgår det at man mestendels har interesseret sig

* *Per Durst-Andersen*
Modern Languages. Russian Section
Copenhagen Business School
15 Dalgas Have
DK-2000 Frederiksberg
pd.first@cbs.dk

for såkaldte bevægelsesverber der – selv om det er en meget bred gruppe som kan siges at omfatte alle positionsbaserede aktivitets- og handlingsverber (som fx *kravle* og *kravle hen til ngt./stille ngt.*), samt alle lokationsbaserede aktivitets- og handlingsverber (som fx *arbejde* og *komme/flytte ngt.*) – trods alt ikke inkluderer alle øvrige verber som fx possessionsbaserede og eksperiensbaserede tilstands-, aktivitets- og handlingsverber. I dette arbejde vil jeg fokusere på alt andet end bevægelsesverber, hvilket på samme tid er en styrke og en svaghed. Styrken ligger i at det meget brede materiale giver mulighed for at få fat i forskellige typer af mønstre hvis der skulle være flere – man kunne forestille sig at der findes gamle og nye mønstre, produktive og uproduktive mønstre. Svagheden ligger i at vi aldrig vil kunne sige at vi har fundet alle mønstrene (det kræver formentlig et livs arbejde) og måske heller ikke engang at vi har fundet de prototypiske mønstre. Derudover står vi i den uheldige situation at de fleste sprog skjuler deres leksikaliseringsmønstre ved verber selv om de selv samme sprog ikke har noget imod at fremvise dele af dem ved substantiver ved at sammensætte substantiver til et komplekst navn, som fx *båndoptager*. Her viser dansk i en eller anden forstand at kategorien af ting (jf. *-r*), funktionen (jf. *optage*) og midlet (jf. *bånd*) spiller en vis rolle – at det danske sprog bruger denne hulkortmetode når de skal benævne en ny genstand (i andre sprog kan den tilsvarende genstand blive benævnt *stemmespiser*, hvor det ikke er midlet der benævnes, men genstanden der udsættes for optagelse, som fx i Hiri Moto). Det eneste reglementerede udtryk ved verber der kan siges at have et og samme indhold, er præfigering som såvel på russisk som på dansk gør et aktivitetsverbum (fx *arbejde*) til et handlingsverbum (fx *bearbejde*). Selv om en udvidelse af udtrykket fra *arbejde* til *bearbejde* får en tilsvarende udvidelse af indholdet fra en aktivitetsbeskrivelse til en aktivitetbeskrivelse plus en tilstandsbeskrivelse, giver det os ikke megen viden om selve leksikaliseringsmønstret i dansk og russisk.

I min søgen efter en metode der kunne bruges på forskellige sprog og samtidig afsløre dybe forskelle mellem sprogene, faldt jeg over forskellige stadier af samme sprog, fx oldrussisk og moderne russisk hvor der er ca. 1000 år imellem. Hvis jeg fandt verber der var stærkt polyseme i oldrussisk, men hvor kun én betydning havde overlevet i moderne russisk, og hvis det var den samme type betydning der var overlevet ved samme type verbum, ville dette måske kunne afsløre et

bestemt mønster som moderne russisk bryder sig om og samtidig de mønstre som moderne russisk ikke kan klare – der må jo være en grund til at nogle betydninger systematisk falder ud. Hvis jeg samtidig var i stand til at vise at et flertydigt verbum i oldrussisk egentligt var entydigt, dvs. at mange betydningsvarianter kunne føres tilbage til samme invariante betydning, ville dette være et indicium på et mønster – hvis og såfremt denne invariante betydning mere eller mindre konsekvent kunne føres tilbage til samme sted. Hvis jeg kunne gøre det samme i moderne russisk, dvs. vise at et verbum med fx 6 forskellige betydninger egentligt kun havde en grundbetydning, og hvis dette mønster var recurrent, og hvis dette kunne føres tilbage til et andet sted end det vi fandt i det oldrussiske leksikon, ville vi stå med to forskellige systemer – ikke af forskellige sprog – men af det samme sprog hvorfor vi netop kan stille det interessante spørgsmål *Hvad har forårsaget ændringen?* Med andre ord bliver vi nødt til at kaste et blik på verbets grammatiske kategorier med fokus på de kategorier der ikke fandtes i oldrussisk, men nu findes i moderne russisk, og som derfor kan have forårsaget denne ændring i leksikaliseringsmønstrene.

Nedenfor vil jeg nøjagtig analysere en række flertydige verber i oldrussisk og forsøge at påvise at de hver især egentlig er eentydige. Med andre ord går jeg ud fra det såkaldt semiotisk-teleologiske grundprincip der siger at der til ét udtryk findes ét indhold. Selv om dette leksikalske invariansprincip måske kan virke lidt vel ambitiøst eller direkte forkert på andre forskere, må det være op til analysen af de enkelte verber at afgøre om princippet også holder i praksis. Den samme analyse vil blive foretaget med enkelte særdeles komplekse verber i moderne russisk – med udgangspunkt i den viden som den oldrussiske analyse gav, samt med udgangspunkt i den viden som det moderne russiske sprog giver os ved at afvise alle på nær en af de betydninger som et givet oldrussisk verbum havde.

Inden den leksikalske analyse kan finde sted, vil jeg godt sige noget ganske kort om hvad et navn er, hvad et verbum er som navn betragtet og hvordan det må være repræsenteret, hvis mennesker skal kunne gå fra situation til navn og fra navn til situation. Denne korte gennemgang vil bl.a. også give mig lejlighed til at understrege den vigtige forskel mellem et leksikaliseringmønster der er en ret konkret størrelse og en benævnelsesstrategi der er en ret abstrakt størrelse, men alligevel temmelig determinerende for selve leksikaliseringmønstret.

2. Et navn som et IMAGE-IDEA PAIR

Hvis vi ser bort fra egenavne, vil et navn prototypisk være lig med et IMAGE-IDEA PAIR, dvs. et navn, fx *båndoptager*, vil på samme tid nævne et billede og en ide, fx af ”båndoptager”. Akkurat ligesom et begreb prototypisk er et billede-ide par, er navnet for begrebet ligeledes et billede-ide par. At det må være sådan fremgår tydeligt af at mennesker, når de ser en ”båndoptager”, dvs. ser et billede af den pågældende genstand, kan fortælle en masse om ideen bag den, dvs. om hvad det er for noget, hvad den kan og hvordan den prototypisk ser ud. På samme måde kan mennesker når de får at vide at genstanden bruges til at overføre lyd fra et medie til et sammenrulleligt materiale, godt udpege genstanden som værende en ”båndoptager”. Hvis et begreb ikke var et IMAGE-IDEA PAIR kunne vi ikke redegøre for denne evne hos mennesker. Da *båndoptager* nævner begrebet <båndoptager>, må navnet tilsvarende nævne et billede og en ide. Dette betyder med andre ord at man må træffe et valg, når man skal benævne et begreb: man kan enten vælge billedsiden eller idesiden af begrebet, og ligegyldigt hvad man gør, vil navne nævne begrebet. Valget er imidlertid vigtigt som det også skulle fremgå af nedenstående eksempel.

Som påvist af Baron (2002), mangler fransk systematisk navn for overbegreber, dvs. fransk har ikke noget navn for <stol>, <skål> og <-bane>, idet disse begreber fungerer som overbegreber der ikke har en pendent i virkeligheden, dvs. vi møder ikke ”stol”, ”skål” eller ”-bane” – ude i virkeligheden, men kun ”spisestuestol”, ”salatskål” eller ”løbebane” der alle er konkrete manifestationer. Hvor dansk har *golfbane*, *tennisbane* og *løbebane*, har fransk *terrain*, *court* og *piste*. Dette er ikke noget tilfælde: fransk benævner IMAGE-siden, hvor fx en ”golfbane”, ”tennisbane” og en ”løbebane” ser meget forskellige ud, medens dansk benævner IDEA-siden, hvor alle tre ligner hinanden i kraft af at *-bane* netop leksikaliserer det der er fælles, nemlig ’lokation for regelbaseret aktivitet’. Såvel de tre franske substantiver som de tre danske substantiver nævner alle et billede og en ide, men hvor fransk benævner billedsiden, benævner dansk idesiden. Når et sprog systematisk vælger at benævne IMAGE som fx fransk, medens et andet systematisk vælger at benævne IDEA, kan disse ikke have samme **benævnelsestrategi**. I princippet kan to sprog med forskellig benævnelsesstrategi udmærket have leksikaliseringsmønstre der tilsyneladende ligger utroligt tæt op ad hinanden – dette gælder fx for en

række sammensatte substantiver i dansk og russisk. Dansk siger *spisevogn* og benævner en lokation hvor funktionen er at spise, medens russisk siger *vagon-restoran* og således benævner en genstand som fungerer som restaurant. Forskellen er imidlertid større end som så: det er ikke tilfældigt at *vagon* 'vogn' står først – det der benævner figuren på billedet står først, og det man ser, er en togvogn og ikke en restaurant (se også Durst-Andersen 1992: 51-51).

3. Situationstyper og verbalklasser – verbalt køn

Vi forlader nu substantivet og vender blikket mod verbet som er vor hovedinteresse i denne sammenhæng. Ligesom substantiver deler sig i køn, fx maskulinum, femininum og neutrum, deler verber sig også i køn, kaldet **verbalt køn** eller **verbets genus**. Der findes tre genera – tilstand, aktivitet og handling – der tilsammen danner en grammatisk kategori der som oftest ignoreres eftersom sprog ikke markerer køn direkte. Denne grammatiske kategori er den eneste universelle sproglige kategori jeg kender. Den er universel fordi alle sprog må referere til situationer, og da verber nævner situationer, må sprog nødvendigvis indrette sig efter de typer der findes. Her finder vi først **tilstande** og **aktiviteter** der begge er simple situationer, der kan fanges i ét billede: en tilstand vil svare til et stabilt billede, og en aktivitet vil svare til et ustabil billede.

Derudover er der komplekse situationer der dog består af de simple situationer vi lige har nævnt: en **begivenhed** er en tilstand der er forårsaget af en aktivitet, og en **proces** er en aktivitet der har en tilstand som sit formål. Begge begreber nævner en aktivitet og en tilstand, og de adskiller sig kun fra hinanden ved den relation der er mellem disse to. I forbindelse med en begivenhed taler vi om kausation og i forbindelse med en proces taler vi om finalitet. Med andre ord skelner mennesket imellem fire typer af situationer, men det interessante er, at dette ikke fremgår klart og entydigt på sprogets leksikalsk-grammatiske plan. Alle sprog har **tilstandsverber** såsom *stå* og *ligge* og **aktivitetsverber** såsom *arbejde* og *hoppe*, men sprog har ikke procesverber og begivenhedsverber. De slås sammen i **handlingsverber** eller **komplekse verber** såsom *stille*, *lægge*, *udarbejde* og *hoppe af*, der alle nævner en kompleks situation og som ved hjælp af forskellige aspektuelle former eller syntaktiske konstruktioner kan bruges til at referere til en proces (fx *De er ved at udar-*

bejde en ny plan) og til en begivenhed (fx *De udarbejdede en ny plan*). Forskellige sprog gebærder sig forskelligt på dette felt – russisk fx har to infinitiver, en perfektiv og imperfektiv form, der benævner henholdsvis begivenheden og processen; handlingen som sådan kan russisk ikke benævne, da den ikke findes ude i virkeligheden. Her findes kun processer og begivenheder: handlingen som sådan er et konstrukt, et overbegreb der på den ene side samler processer og begivenheder, og på den anden side manifesterer sig som enten en proces eller en begivenhed. Vi kan sammenligne det med overbegrebet <menneske> der ligeledes er et konstrukt man aldrig møder – man støder kun på dets manifestationer, nemlig ”dreng/mænd” og ”piger/kvinder”.

4. Verber som IMAGE-IDEA PAIRS – grund-situationer og grund-propositioner

Ligesom et substantiv har en billedmæssig og en idemæssig side har verber det også. De skaber også et IMAGE-IDEA PAIR, men hvor billedet ved substantiver prototypisk består af en figur uden grund, fx *mand*, eller en grund alene, fx *vand*, består billedet ved verber af en figur-grund konstellation og ideen af en beskrivelse af relationen mellem figuren og grunden. Jeg kalder billedet for en **grund-situation** og ideen for en **grund-proposition**, og siger at et verbum skaber en grund-situation (et prototypisk billede) der er parret med en grund-proposition (en prototypisk beskrivelse af billedet). Fx vil **tilstandsverbet** *ligge* skabe en stabil grund-situation hvor en person, X, er figur og hvor et sted, L, er grund. Denne stabile grund-situation er parret med en særlig grund-proposition som siger X EXIST HORIZONTALLY ON L. Det er netop kombinationen af det stabile billede med en særlig figur-grund-konstellation og dets specifikke beskrivelse af X's eksistensmåde der gør verbet *ligge* til et særligt tilstandsverbum, dvs. til et positionsverbum. Dette særlige IMAGE-IDEA PAIR kalder jeg samlet for en **verbalmodel** for *ligge*. Verbal-modellen for aktivitetsverber er anderledes, men kan siges at indeholde verbalmodellen for tilstande. **Aktivitetsverbet** *krybe* vil skabe en ustabil grund-situation hvor X er figur, dvs. X bevæger sig i forhold til grunden. Denne grund-situation er ligeledes parret med en grund-proposition, men denne gang med en aktivitetsbeskrivelse som siger X PRODUCE SMTH. Aktivitetsbeskrivelsen indeholder imidlertid en såkaldt **entailment-struktur** hvor det er beskrevet at X

EXIST HORIZONTALLY ON L. Med andre ord hævdes det at man skal være i en horisontal stilling for at kunne producere en krybe-aktivitet. Dette betyder at et aktivitetsverbum egentlig kan siges at kombinere to forskellige billeder i ét billede: et ustabil billede hvor X kryber, og et stabilt billede hvor X er i en horisontal stilling i forhold til jorden som X foretager sin bevægelse ad – relationen mellem X og L forbliver den samme under hele aktiviteten og er således stabil. Det er på denne baggrund at det giver god mening at hævde at X både kan ses som en **primær figur** hvor X er *Actor*, dvs. producerer en aktivitet, og på samme tid som **sekundær figur** hvor X er *Locator* i forhold til jorden. Man kan med andre ord sige at de to typer af billeder avler hver sin type figur, men i det ustabile billede er der både en primær og en sekundær figur (For en nærmere analyse af *image* og dets betydning for sprog, se Durst-Andersen 2000 og 2002b). Denne såkaldte *entailment-struktur* viser sig at spille en væsentlig rolle ved leksikalisering – en rolle der hidtil har været helt overset, da ingen har set at en hvilken som helst aktivitet (dvs. også den der findes ved handlinger) nødvendigvis implicerer en tilstand: for at bære noget må man have noget; for at gå må man være i en vertikal stilling; for at arbejde må man være på et sted, etc. (For dens betydning ved syntaktisk typologisering, se Durst-Andersen 2002a).

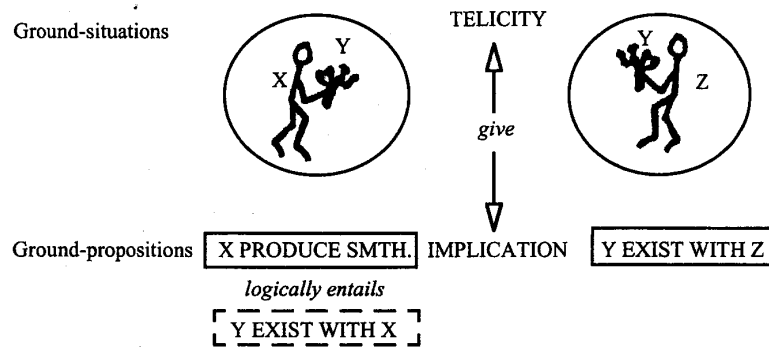

Figure 1. The Verb Model of the Action 'Smb (X) gives smb (Z) flowers (Y)'

Verbal-modellen for handlinger indeholder egentlig ikke noget nyt eftersom den i sig selv blot er en kombination af verbal-modellen for aktiviteter og verbal-modellen for tilstande (se figur 1). Hvis vi betragter verbal-modellen for handlingen "X GIVE Y TO Z", ser vi de to niveauer: (1) Det grund-situationelle niveau der svarer til IMAGE, og (2) Det grund-propositionelle niveau der svarer til IDEA. I det ustabile billede ser vi en mand, X, der er primær figur (Actor) i forhold til jorden, og en buket blomster, Y, der er sekundær figur i forhold til X der således også fungerer som grund. I det stabile billede ser vi blomsterbuketten, Y, hos en anden person, Z. Her er Y stadig sekundær figur, men nu er det Z der er grund. Mellem disse to grund-situationer finder vi relationen **telicitet** der forbinder selve aktiviteten med tilstanden, og samtidig fortæller at retningen går fra aktiviteten mod tilstanden. Går vi ned i den grund-propositionelle struktur, finder vi først selve aktivitetsbeskrivelsen, dvs. X PRODUCE SMTH. Denne aktivitetsbeskrivelse implicerer nødvendigvis en tilstandsbeskrivelse, nemlig Y EXIST WITH X, idet man ikke kan producere en give-aktivitet uden at have noget hos sig. Hvor X PRODUCE SMTH. således er en beskrivelse af den primære figur og dennes dynamiske rolle, er Y EXIST WITH X en beskrivelse af den sekundære figur og af dennes rolle som en forudsætning for overhovedet at kunne producere den pågældende aktivitet. Udover aktivitetsbeskrivelsen findes der også en beskrivelse af den selvstændige tilstand, dvs. Y EXIST WITH Z, som modsvares af et stabilt billede på det grund-situationelle niveau. Hvor vi taler om figur og grund på det billedmæssige plan, taler vi om underliggende subjekter på det grund-propositionelle plan. X er således **p-theme**, dvs. underliggende subjekt for en aktivitetsbeskrivelse, mens Y er **q-theme**, dvs. underliggende subjekt for en tilstandsbeskrivelse, in casu en possessionsbeskrivelse.

Hvis vi i stedet for det possessionsbaserede handlingsverbum *give*, tager det lokationsbaserede verbum *føde* som eksempel, får vi følgende. Verbet *føde* vil skabe en ustabil grund-situation hvor X er primær figur, og en stabil grund-situation hvor Y er sekundær figur. Disse to grund-situationer vil være parret med henholdsvis en grund-proposition, en aktivitetsbeskrivelse, hvor X PRODUCE SMTH. der logisk indebærer en tilstandsbeskrivelse hvor Y EXIST WITHIN X, samt en selvstændig tilstandsbeskrivelse hvor Y EXIST ON WORLD LOCATION. *X føde Y* er således beskrevet som følger: While Y EXIST WITHIN X, X PRO-

DUCE SMTH and Y EXIST ON WORLD LOCATION. Dette er den leksikalsk-grammatiske dybdestruktur som kan forklare alle anvendelser af handlingsverbet *føde*. Hvis vi hævder at aktivitetsbeskrivelsen er sand, men tilstandsbeskrivelsen er falsk som i ytringen *Hun ligger og føder sit første barn*, refererer vi til en proces hvor ”hendes føde-aktivitet” er det middel der skal føre hen til målet ”hendes første barn lever i vor verden”; hvis vi hævder at såvel tilstandsbeskrivelsen som aktivitetsbeskrivelsen er sand som i *Hun har lige født sit første barn*, refererer vi til en begivenhed hvor ”hendes første barn lever i vor verden” ses som en nutidig konsekvens af ”hendes føde-aktivitet”.

5. Det oldrussiske verbale leksikon

5.1. Indledende bemærkninger

I det følgende skal jeg forsøge at gennemgå en række verber i oldrussisk med henblik på at finde frem til den benævnelsesstrategi der anvendes, dvs. om oldrussisk benævner den grund-situationelle struktur hvor vi taler om primær figur (= Actor) og sekundær figur (=Existentiator) eller den grund-propositionelle struktur hvor vi taler om det underliggende subjekt i en aktivitetsbeskrivelse eller det underliggende subjekt i en tilstandsbeskrivelse, det være sig i aktivitetsbeskrivelsens entailment-struktur eller i den selvstændige tilstandsbeskrivelse. Sideløbende hermed skal vi så forsøge at indkredse leksikaliseringsmønstret eller – hvis der er flere – leksikaliseringsmønstrene. Vi starter først med at se hvordan det oldrussiske leksikon forholder sig til den verbalklassifikation der lige er blevet gennemgået i ganske korte træk.

5.2. Verbal genus og betydningspotentiale i oldrussisk

Lad os tage et skønsomt udvalg af verber i oldrussisk og lad os forsøge at klassificere dem efter de tre verbale genera som jeg hævder er universelle, da alle sprog nødvendigvis må referere til situationer i virkeligheden (Jeg benævner en tilstandsbeskrivelse *q*, en aktivitetsbeskrivelse *p* – det er alt hvad man behøver):

- Tilstandsverber (*q*): *vědati* + *akk* ’kende til’ (men også ’styre’); *bъděti* ’være frisk, vågen’; *vorovati* ’være tyv’ (men også ’ snyde i ngt.’).

- Aktivitetsverber (p, men p *logically entails* q): *kričati* 'skriige'; *ljubovati + akk* 'nyde synet af'; 'kærtagne ngn.'; *lajati* 'gø', 'overfuse ngn.' (tr.).
- Handlingsverber (p TEL q): *laditi + akk* 'forsone, stemme, klare ngt.'; *liti* 'hælde ngt. ud (tr.), flyde stærkt' (intr.); *krasti + akk* 'stjæle ngt., bestjæle ngn.'

Selv om det ikke er stedet at tale om moderne russisk, er det alligevel vigtigt at fremhæve nogle ting når vi skal sige noget generelt om det oldrussiske verbalsystem. Det springer i øjnene at hvis et verbum har overlevet i moderne russisk, har det kun bevaret én af de to eller tre mulige betydninger fra oldrussisk – det gælder også med hensyn til transitivt eller intransitivt valensmønster: et moderne russisk verbum er enten transitivt eller intransitivt i modsætning til et oldrussisk verbum der meget ofte har en intransitiv anvendelse med en betydning og en transitiv anvendelse med en helt anden betydning. Det virker derfor umiddelbart væsentligt at få styr på hvorfor de oldrussiske verber har betydninger som tilsyneladende ville være i modstrid med moderne russisk tankegang, og herunder hvorfor verber i oldrussisk både kan optræde transitivt og intransitivt med vidt forskellige betydninger. Hvordan kan fx et verbum som *vědati* tilsyneladende på en og samme tid være et tilstandsverbum med betydningen 'kende til ngt.' og et aktivitetsverbum med betydningen 'styre' (kun den sidste betydning har overlevet i MR, hvor verbet *vedat* styrer instrumentalis og kun kan bruges som en karakteristik). Forklaringen kunne enten være at oldrussisk skelner skarpt mellem komplekse og simple verber (og altså ikke mellem tilstands- og aktivitetsverber), eller også være at en karakteristik blev behandlet som en slags tilstandsbeskrivelse. Og hvordan kan fx et verbum som *lajati* på en og samme tid være intransitivt med betydningen 'gø' og transitivt med betydningen 'overfuse ngn.'. Her får vi en fornemmelse af at et verbums entailment-struktur spiller en afgørende rolle i oldrussisk. Nedenfor hvor vi kigger lidt nærmere på de leksikalsk-grammatiske strukturer ved oldrussiske verber, vil vi forsøge gennem denne vej at få has på dets leksikaliseringsmønstre inden for verberne.

5.3. Betydninger og leksikaliseringmønstre

Som allerede sagt, tager jeg mit udgangspunkt i hvad der kaldes **semiotisk teleologi**, dvs. princippet om at der til hvert udtryk kun svarer ét indhold. Man ville selvfølgelig aldrig nogensinde kunne overbevise nogen om dette invariansprincips gyldighed hvis man udelukkende bevægede sig på et overfladeniveau, hvor hver enkel betydning fx svarer til en bestemt oversættelse til et andet sprog. Man er nødt til at dykke ned under overfladen for at finde de grundlæggende strukturer. Det er her mine **verbal-modeller**, dvs. modellerne for tilstande, aktiviteter og handlinger, kommer ind i billedet. Nedenfor vil jeg således parafrasere hver enkelt verbs betydninger med udgangspunkt i mine modeller – først derefter vil vi kunne besvare spørgsmålet om benævnelsestrategi. Vi starter med verbet *gostiti* der er afledt af det tilsvarende substantiv der betyder en gæst. Verbet – som det fremgår nedenfor – har minimum tre betydninger der umiddelbart virker usammenhængende og vanskelige at få på en fælles formel (Jeg bruger dette verbum som et prototype-eksempel hvorfor jeg går lidt mere i dybden med dette verbum):

- (1) *Gostiti* 1. Være gæst hos ngn. (intr.); 2. Drive handel (intr.); 3. Modtage ngn. som gæst (tr.)
- 1: X producerer en aktivitet *logically entails* X er gæst hos nogen, Z.
 2: X producerer en aktivitet *logically entails* X er gæst på et sted, L.
 3: X producerer en aktivitet og Y er gæst hos X.

Som det gerne skulle fremgå, har verbet tre betydninger der hver især er parafraseret i forhold til en verbal-model. Betydning 1 er parafraseret i forhold til verbal-modellen for aktiviteter og indeholder derfor en aktivitetsbeskrivelse, dvs. X producerer en aktivitet, og da en aktivitetsbeskrivelse altid logisk indebærer en særlig tilstandsbeskrivelse der svarer til den tilstand der er nødvendig for at producere den pågældende aktivitet, finder vi også entailment-strukturen i parafrasen, nemlig X er gæst hos nogen, Z. Betydning 2 er også parafraseret i forhold til verbal-modellen for aktiviteter, men adskiller sig fra betydning 1 ved at have et sted, L, i stedet for en person, Z. Begge betydninger er altså aktivitetsbeskrivelser. En aktivitetsbeskrivelse er imidlertid i sig selv tvetydig ud fra en pragmatisk synsvinkel, idet beskrivelsen kan være sand i forhold til en situation hvor der er en person der gør noget således som beskrevet af verbet, eller sand i forhold til en verden hvor der er

en person der har denne beskrivelse som en kvalitet. I første tilfælde taler vi om en situationsbeskrivelse (det svarer mere eller mindre til ING-formen i engelsk – *He is visting us at this moment*) og i det andet tilfælde taler vi om en karakteristik (det svarer til ikke-ING-form i engelsk – *He visits us every Sunday*). I visse sprog, fx i moderne russisk, er der verber som egentlig betyder det samme, fx X undervise Y i noget, men hvor det ene, *prepodavat'*, alene giver en karakteristik, dvs. han underviser i engelsk på KU, og det andet, *vesti urok*, alene giver en situationsbeskrivelse, dvs. han står i øjeblikket og underviser i engelsk. Med hensyn til de to første betydninger af *gostiti* virker det som om vi har at gøre med en afart af dette, nemlig en situationskarakteristik hvor X's rolleaktivitet netop er defineret af hans status som gæst, enten hos en anden person (svarende til dansk *gæste nogen*) eller på et andet sted (svarende til dansk *gæste et sted*). Betydning 3 er en handlingsbeskrivelse hvor det således er Y der er gæst hos X – som derudover også er Agent. Med andre ord ser vi at det er q's leksikalske udfyldning med "Nogen er gæst hos nogen eller på et sted" der forener de forskelligeartede betydninger – dette er den **grundbetydning** ved verbet som går igen i alle tre betydninger og som motiverer deres fælles udtryk. Som det fremgår af betydning 1, 2 og 3, bruges verbet intransitivt i betydning 1 og 2, men transitivt i betydning 3. Et verbum der rummer transitive såvel som intransitive anvendelser vil jeg kalde **ambivalent** – og dem er der mange af i oldrussisk. Ved de intransitive anvendelser er X underliggende subjekt i såvel aktivitetsbeskrivelsen (kaldet **p-tema**) som i entailmentsstrukturens tilstandsbeskrivelse (kaldet **q-tema**). Ved den transitive anvendelse er X p-tema, medens Y er q-tema i den selvstændige tilstandsbeskrivelse. Med andre ord kunne det se ud som om at identiske underliggende subjekter giver intransitive konstruktioner, medens forskellige underliggende subjekter giver transitive konstruktioner. Hvis vi går til moderne russisk, møder vi verbet *gostit'* som et rent intransitivt aktivitetsverbum svarende til betydning 1 og en mere vag afart af betydning 2.

Det næste verbum minder meget om det første, idet det også har tre betydninger hvoraf de to afspejler intransitive anvendelser og den tredje en transitiv brug. Dette verbum er således også ambivalent:

- (2) *Bluditi* 1. Vandre forvildet rundt (intr.); 2. Høre/Være utro (intr.); 3. Vildføre ngn. (tr.)

1: X producerer en aktivitet *logically entails* X er på vildspor.

2: X producerer en aktivitet *logically entails* X er på vildspor fra sin ægtefælle, Z.

3: X producerer en aktivitet og Y er på vildspor.

Verbet *bluditi* bruges som aktivitetsverbum (jf. bet. 1 og 2) og som handlingsverbum (jf. bet. 3) hvilket der sådan set ikke er noget mærkeligt i, jf. analysen af *gostiti* ovenfor. I forhold til dansk *skrive* og *skrive ngt.* virker det heller ikke så besynderligt (cf. Durst-Andersen & Herslund 1996). Det besynderlige består imidlertid i at der ikke er nogen sammenhæng mellem aktiviteterne der refereres til i *bluditi*'s enkelte betydninger – det er der trods alt ved dansk *skrive* og *skrive ngt.* Vi kan endnu engang konstatere at oldrussisk behandler entailmentstrukturens tilstandsbeskrivelse (se bet. 1 og 2) og den selvstændige tilstandsbeskrivelse (se bet. 3) fuldstændigt ens. Da disse to forskellige strukturer kun har én ting til fælles, nemlig at de repræsenterer en tilstandsbeskrivelse, ser det ud til at oldrussisk benytter tilstandsbeskrivelsen som udgangspunktet for selve leksikaliseringen af simple og komplekse situationer. Man kunne hævde, at når oldrussisk **nævner** en tilstand, en aktivitet eller en handling, **benævner** det selve tilstandsbeskrivelsen (alternativt udfylder *q*'s plads). Dette betyder med andre ord at aktivitetsbeskrivelsen ikke har nogen samlende funktion. Hvad X gør i de tre forskellige situationer der afspejler de tre betydninger, er derfor vidt forskelligt: I betydning 1 er X involveret i en gå-aktivitet; i betydning 2 producerer X en aktivitet med en person som egentlig skulle eller burde have været med ægtefællen; og i betydning 3 producerer X en verbal eller en anden form for udpegende aktivitet der bevirker at en anden person kommer på vildspor. Med andre ord afspejler verbets aktivitetskomponent ikke de reelle aktivitetssituationer – X's rolle er udelukkende defineret i forhold til selve tilstandsbeskrivelsen 'X/Y er på vildspor'. Bemærk desuden endnu engang at de intransitive betydninger kun giver mening som karakteristikker. I moderne russisk optræder verbet *bludit*' udelukkende i betydning 1, dvs. som et intransitivt kvalifikationsbaseret aktivitetsverbum.

Næste verbum udgør en speciel afart af ambivalente verber der inden for den franske tradition går under betegnelsen **symmetriske verber**:

- (3) *Legčati* 1. Få det bedre, tage af (intr.); 2. Lette ngn./ngt. (tr.)

1: Ngt. sker og X er i bedring.

2: X producerer en aktivitet og Y er i bedring.

Verbet er symmetrisk fordi det i den intransitive anvendelse er overfladesubjektet selv der har den pågældende kvalitet (jf. bet. 1), medens det i den transitive anvendelse er det direkte objekt der har kvaliteten (jf. bet. 2). Symmetriske verber tilhører alle klassen af handlingsverber der på samme tid nævner en aktivitet og en tilstand. Hvor symmetriske verber spiller en relativ stor rolle i fransk (jf. Michael Herslund), spiller de ingen som helst rolle i moderne russisk (der findes ganske enkelt ikke noget verbum med denne karakteristik). Som det gerne skulle fremgå af parafraferne, er det endnu engang tilstandsbeskrivelsen der motiverer det fælles udtryk, og ikke selve aktivitetsbeskrivelsen – faktisk ved vi ikke noget om den eftersom det kan være hvad som helst der kan forårsage at X eller Y er i bedring. I betydning 1 er X i bedring og vi ved blot at der er en aktivitet (ikke at den skulle være produceret af nogen person med en særlig intention). I betydning 2 er Y i bedring og X producerer en aktivitet. Sammenligner vi med moderne russisk, opdager vi igen at det transitive er faldet ud – *legčat*’er et intransitivt handlingsverbum.

Det følgende verbum har tre betydninger. Alle tre betydninger er reflekser af transitive anvendelser og alle tre betydninger nævner en handling:

- (4) *Laditi* 1. Forsone ngn. (tr.); 2. Stemme (strenginstrument) (tr.); 3. Kunne klare ngn. (tr.)

1: X producerer en aktivitet og Y og Z er i (psykisk) harmoni.

2: X producerer en aktivitet og Y er i (fysisk og psykisk) harmoni.

3: X producerer en aktivitet og Y er i (fysisk) harmoni med Z.

Hvis vi betragter de tre betydninger og fokuserer på de enkelte aktivitetsbeskrivelser set i forhold til de reelle aktivitetssituationer, ser vi ingen sammenhæng overhovedet. Hvad X gør i virkelighedens verden, er væsensforskellig i de tre situationer der nævnes af *laditi*. Dette stemmer overens med hvad vi har observeret ved de tidligere gennemgåede verber. Grundbetydningen af verbet lader sig med andre ord ikke føre tilbage til de aktivitetssituationer der nævnes og sådan set heller ikke til de tilstandssituationer der nævnes (de er lige så forskelligartede som aktiviteterne der produceres), men snarere til tilstandsbeskrivelsen der er vag. Denne observation bekræftes af de tre ovenfor gennemgåede ver-

ber. I moderne russisk har handlingsverbet *ladit* 'kun bevaret betydning 2.

Det næste verbum er tvetydigt, men begge betydninger er transitive og falder under rene aktivitesbeskrivelser, dvs. verbet er entydigt et transitivt aktivtetsverbum:

(5) *Ljubovati* 1. Nyde synet af (tr.); 2. Kærtegne ngn. (tr.)

1: X producerer en visuel aktivitet *logically entails* Y er X kær.

2: X producerer en taktil aktivitet *logically entails* Y er X kær.

Vi bemærker igen at verbet – som altså er et aktivtetsverbum – anvendes om to vidt forskellige aktiviteter: i betydning 1 er der tale om en visuel aktivitet; i betydning 2 er der tale om en taktil aktivitet. Det eneste der knytter de to betydninger sammen, er entailment-strukturens tilstandsbeskrivelse, dvs. Y er X kær når X henholdsvis betragter og ær Y. Bemærk at denne entailment-struktur ikke blot forklarer den nødvendige forudsætning for at producere de pågældende aktiviteter – den forklarer os den afsmitning der nødvendigvis finder sted når to ting nævnes på samme tid: i betydning 1 er det netop det faktum at Y er X kær, at X har en positiv oplevelse af betragte Y; i betydning 2 er det netop det faktum at Y er X kær, der gør at modtagere (som en implikatur) slutter sig til at Y har en positiv oplevelse af X's aktivitet. Det understreges at ingen af delene ligger i selve verbets leksikalske betydning – at de kan forklares ud fra den, er en anden sag. Kigger vi på moderne russisk, finder vi *ljubovat'sja*, men kun i betydning 1 – et verbum i moderne russisk kunne aldrig referere til to så forskelligartede situationer på samme tid.

De næste fire verber indeholder alle en speciel leksikalsk-grammatisk *device* som ser ud til at have en pæn udbredelse i verballeksikonnet. Det specielle ligger således ikke i frekvensen, men snarere i det faktum at ingen tidligere har gjort opmærksom på den (fx ikke Bermel 1997 og Krys'ko 1997). Dette leksikalsk-grammatiske *greb* kan ud fra en funktionel betragtning siges at give en **indlejret karakteristik**. Lad os starte med verbet *doiti* der har to betydninger, den oprindelige betydning og så den betydning jeg har valgt at benævne en indlejret karakteristik:

(6) *Doiti* 1. Malke ngt./ngn. (tr.); 2. Amme ngn. (tr.)

1: X producerer (en malke)-aktivitet *logically entails* Y (fx ko) eksisterer tilgængelig for X.

2: X producerer en aktivitet *logically entails* Y har egenskaben *at producere malke-aktivitet*.

Som vi ser, betegner verbet såvel en malke-aktivitet som en amme-aktivitet – situationer som virker særdeles beslægtede, men set ud fra et lingvistisk synspunkt, hvor vi skal redegøre for betydningerne, virker de næsten umulige at få beskrevet på en fælles formel. Verbet er entydigt et aktivitetsverbum, idet begge betydninger er aktivitetsbeskrivelser, dvs. de situationer der betegnes af verbet, kan begge fanges i et enkelt billede der er ustabil. Derudover er begge anvendelser transitive. Nøglen til forståelsen af disse to typer af betydninger ligger så vidt jeg kan se i de to arter af verber som visse sprog skelner imellem, nemlig verber der bruges til at give en **karakteristik**, og verber der bruges til at give en **situationsbeskrivelse**. Hvad vi ser i oldrussisk, er at karakteriseringsfunktionen bruges som et leksikalsk-grammatisk greb, der egentligt indlejrer den oprindelige aktivitetsbeskrivelse »at malke« i entailment-strukturens tilstandsbeskrivelse. Derved får Y, det såkaldt direkte objekt, påklistret aktiviteten »at malke« som en egenskab ved sig selv. Det er denne kvalificering af objektet der bevirker at vi føler at Y, barnet, faktisk er mere aktiv end X, moderen, der jo blot lægger bryst til i den pågældende situation. Pointen er imidlertid – hvilket vi ikke må glemme – at parafrasen »Y har egenskaben *at producere malke-aktivitet*« er en del af entailment-strukturen der jo netop beskriver den tilstand som nødvendigvis må være tilfældet for at man kan producere den pågældende aktivitet hvor »X ammer Y«. Med andre ord kan vi ikke tale om at »mor ammer et barn«, førend det er tilfældet at det pågældende barn har egenskaben »at malke mor«. Devicen betyder at verbet automatisk bliver kvalifikationsbaseret – in casu går *doiti* fra at være et **lokationsbaseret** aktivitetsverbum i betydning 1 til at være et **kvalifikationsbaseret** aktivitetsverbum i betydning 2. Kort sagt har vi at gøre med et transitivt aktivitetsverbum der i en betydning hører til **lokationsbaserede verber**, og i en anden betydning hører til **kvalifikationsbaserede verber**. Dette virker måske ikke umiddelbart mærkeligt, men set ud fra en moderne russisk synsvinkel er det højest aparte. Ét er at et lokationsbaseret verbum kan have en fri tilføjelse i form af en prædikativbestemmelse til subjekt, fx *Han kom fuld hjem* – et andet er at verbet i sig selv skifter type uden at skifte klasse. Det virker næsten overflødig at nævne at *doit* i moderne russisk kun har bevaret den oprindelige betydning, nemlig at malke. Man ville aldrig kunne have et

verbum hvis subjekt i den ene betydning var stærkt aktiv, medens det i den anden betydning nærmest var passiv. Man kunne heller aldrig have et verbum hvor subjektet i den ene betydning tager noget, men i den anden betydning giver noget. Dette er – understreger jeg – uhyre essentielt.

I det følgende verbum er den indlejrede karakteristik måske endnu tydeligere, selv om – eller måske snarere fordi – verbet er et handlingsverbum:

(7) *Krasti* 1. Stjæle ngt. (tr.); 2. Bestjæle ngn. (tr.)

1: X producerer en forbudt aktivitet og Y eksisterer hos X.

2: X producerer en forbudt aktivitet og Y har egenskaben $y \in Y$
eksisterer hos X.

Begge betydninger forenes i kraft af to ting. For det første indeholder de begge en specificering af de omstændigheder, hvorunder aktiviteten foregår, nemlig at aktiviteten foregår i det skjulte og samfundet ikke accepterer den. For det andet indeholder de begge tilstandsbeskrivelsen »Ngt. eksisterer hos X«, hvilket vil sige at noget forbudt eksisterer hos Agenten. Betydning 1 »stjæle ngt.«, dvs. et ikke-animeret objekt, gengiver et possessionsbaseret handlingsverbum, dvs. Y (fx smykker) eksisterer hos X. Betydning 2 »bestjæle ngn.«, dvs. et animeret objekt, indeholder ligeledes en possessionsbeskrivelse, men den fremstilles ganske anderledes, nemlig som en egenskab ved en person, dvs. en person, Y, har egenskaben at en del af ham eksisterer hos X (hvilket er en alvorlig sag). Med andre ord er verbet gået fra et possessionsbaseret til et kvalifikationsbaseret handlingsverbum på grund af den ”indre karakteriseringsdevice”. Vi kan således konkludere at et og samme verbum både kan være possessionsbaseret og kvalifikationsbaseret i oldrussisk hvilket – som allerede antydte – absolut aldrig kunne lade sig gøre i moderne russisk. Derfor er det heller ikke mærkeligt at *krast*’ i moderne russisk kun har bevaret betydning 1; betydning 2 er blevet overtaget af et andet verbum, nemlig *obokrast*’. Bemærk at det virker som om at det danske afledningspræfiks *be-* på en eller anden måde afspejler denne device, jf. *handle* og *behandle* hvor *behandle* kan parafraseres som følger: ”X gør noget *logically entails* Y har egenskaben »X handler godt/dårligt med Y«.

Det næste verbum er et rent aktivitetsverbum:

(8) *Lajati* 1. Gø (intr.); 2. Overfuse ngn. (tr.)

1: X producerer en gø-aktivitet *logically entails* X er glad/ikke-glad (kvalitet).

2: X producerer en verbal aktivitet *logically entails* Y har egenskaben *X gør ad Y*.

Sammenholder man dette verbum med (6), viser det sig at der er sket nøjagtigt det selv samme: selve aktivitetsbeskrivelsen i betydning 1 er blevet indlejret i betydning 2 som en del af entailment-strukturens tilstandsbeskrivelse. Det nye er at vi i (8) tilsyneladende får en transitiv konstruktion ved denne *device*. Med andre ord ser det ud til at denne leksikalsk-semantiske *device* automatisk medfører et akkusativt objekt. Dette objekt kommer dog under alle omstændigheder fra et underliggende subjekt – enten i den selvstændige tilstandsbeskrivelse som i (7) eller i entailment-strukturens tilstandsbeskrivelse som i (8). Set i forhold til moderne russisk finder vi *lajat* i en intransitiv betydning såvel som i en transitiv betydning. Dette er det eneste verbum jeg har kunnet finde, der har bevaret sin ambivalens. Det interessante er imidlertid at den transitive betydning ikke falder sammen med betydning 2 i OR – *lajat kogo-n.* betyder ikke 'overfuse ngn.', men 'gø ad nogen' i betydningen 'skælde ud'. Med andre ord skal det parafraseres som "X producerer en gø-agtig aktivitet *logically entails* X er ikke glad for Y". Det MR verbum har således ikke bevaret den interne karakteriseringsfunktion fra OR, men bruges nu blot i overført betydning. Verbet opfører sig imidlertid mærkeligt i MR i kraft af sin tilsyneladende ambivalens. Det er undtagelsen der bekræfter reglen.

Den netop konstaterede sammenhæng mellem transitivitet og indre karakteriseringsfunktion fremgår tydeligt af næste eksempel:

(9) *Likovstvovati* 1. Juble (intr.); 2. Fejre ngt. (tr.); 3. Prise ngn. (dativ/intr.)

1: X producerer en aktivitet *logically entails* X er lykkelig.

2: X producerer en aktivitet *logically entails* Y har egenskaben *X er lykkelig for Y*.

3: X producerer en verbal aktivitet *logically entails* X er lykkelig for Z.

Verbet er endnu et tydeligt eksempel på et ambivalent verbum: det findes som monovalent intransitivt (jf. bet. 1), divalent transitivt (jf. bet. 2) og divalent intransitivt (jf. bet. 3). Endnu engang er det selve tilstandsbeskrivelsen »X er lykkelig«, der forener de tre betydninger. Netop i betydning 2 fremgår sammenhængen mellem kvalificering og transitivitet. Bemærk dog at det her – ligesom i (7) – er en tilstandsbeskrivelse (og altså ikke en aktivitetsbeskrivelse) der bliver en kvalitet ved akkusativobjektet. Det moderne russiske sprog har bevaret *likovstvovati* i form af *likovat* der ikke overraskende er et intransitivt aktivitetsverbum der svarer fuldt ud til betydning 1 ovenfor. For at gengive de øvrige betydninger (der svarer til helt andre situationer i virkeligheden) må man bruge andre verber.

6. Opsummering og konklusion

Vi har nu flere gange konstateret at et og samme verbum kan referere til vidt forskellige situationer – om man fx bruger sine hænder eller sine øjne når man producerer sin aktivitet, er bedøvende ligegyldigt for oldrussisk. Dette betyder at oldrussisk må have valgt at **benævne** den grundpropositionelle struktur og således ikke den grundsituationelle struktur der er det eneste alternativ. Valget skal træffes da et navn har en IMAGE-side og en IDEA-side. Leksikaliseringsmønstret i det oldrussiske sprog må selvfølgelig indrette sig efter dette benævnelsesprincip, men da den grundpropositionelle struktur både består af aktivitetsbeskrivelser og tilstandsbeskrivelser, må der også træffes et valg her. Man kan tilsyneladende ikke vægte dem lige højt, men må rangere den ene foran den anden. Oldrussisk er forbavsende entydig på dette punkt, idet verberne systematisk specificerer tilstandsbeskrivelsen. Selv om der altså **nævnes** en aktivitet eller en handling, er det kun tilstandsbeskrivelsen der **benævnes** – det være sig entailment-strukturens tilstandsbeskrivelse ved aktivitetsbeskrivelser eller den selvstændige tilstandsbeskrivelse ved handlingsbeskrivelser. Tilstandsbeskrivelsens store betydning understreges af at verber der i sig selv betegner en aktivitet, kan få denne aktivitetsbeskrivelse indlejret i en tilstandsbeskrivelse, hvorved vi får den vigtige interne karakteristik frem. Det omtalte leksikaliseringsmønster har samtidigt medført at leksikalsk transitivitet vs. intransitivitet ikke spiller nogen som helst rolle i oldrussisk, hvilket også synes at harmonere med resultaterne af Krys'kos omfattende

undersøgelser (1997). Havde den spillet en rolle, havde **ambivalens** ikke haft så stor en plads i det oldrussiske sprog. Der findes ingen *overt* transitiveringsmekanisme – kun en *covert*, nemlig den der er forbundet med den såkaldte interne karakteriseringsfunktion. Verberne i oldrussisk kan imidlertid ikke blot være transitive og intransitive, men også tilhøre to klasser på samme tid, dvs. et verbum kan både være et aktivitets- og et handlingsverbum. Men ikke nok med det: et verbum kan også have betydninger der afspejler forskellige **typer**, fx kan et og samme verbum udtrykke både lokation og kvalifikation, samt possession og kvalifikation.

7. Det moderne russiske system

Som det vil fremgå af de næste sider, er moderne russisk et helt andet sprog: benævnelsesstrategien er anderledes, leksikaliseringsmønstret er anderledes, der er ingen ambivalente verber, der er ingen symmetriske verber, og der er et skarpt skel mellem transitivitet og ikke-transitivitet allerede på det leksikalske niveau. Vi starter samme sted som ved oldrussisk, men bevæger os lidt hurtigere frem da meget af det vi vil komme ind på, er blevet defineret og beskrevet tidligere. Det eneste helt nye begreb er aspekt, som er altoverskyggende i moderne russisk. Alle verber tilhører en aspekt, dvs. er perfektivt eller imperfektivt – dette gælder også alle former af verbet, også de infinitte former. Aspekt kan ganske enkelt ikke omgås på noget niveau.

7.1. Verbalt køn, aspekt og transitivitet

7.1.1. Tilstandsverber (q).

Der findes ganske få leksikalske verber, fx *stojat* 'stå'; *ležat* 'ligge'; *viset* 'hænge'; *sidet* 'sidde'; *videt* 'se', etc., som alle er **imperfektive**. I stedet finder man syntaktiske konstruktioner for *den ydre virkelighed* (lokation og possession vha eksistensverbet *byt*) og for *den indre virkelighed* (experience og kvalifikation vha kopula-*byt*). Der kan afledes såkaldte **Aktionsartsverber** af alle disse imperfektive tilstandsverber: præfiks giver perfektiv aspekt, fx *posidet* 'sidde et lille stykke tid'; *prosidet* 'sidde et stykke tid uden afbrydelse'; *peresidet* 'sidde for længe'; suffiks giver imperfektiv aspekt, fx *siživat* 'pleje at sidde'.

7.1.2. Aktivitetsverber (p, men p logically entails q).

Der findes forholdsvis mange leksikalske verber hvoraf de fleste er intransitive. Ligesom tilstandsverber er alle aktivitetsverber **imperfektive**, fx *kričat* 'skrige'; *ljubovat'sja* + *instr.* 'nyde (synet af)' (karakteristik); + *præp. na* + *akk* 'nyde synet af sig selv/andre' (situationsbeskrivelse); *lajat* 'gø'; *likovat* 'juble'; *rabotat* 'arbejde'; *plakat* 'græde'; etc. Der kan afledes **Aktionsartsverber**, fx *kriknut* (pf) 'udstøde et skrig'; *prokričat* (pf) 'skrige et stykke tid uden afbrydelse'; *zakričat* (pf) 'begynde at skrige'; *pokrikiwat* (ipf) 'skrige lidt/engang imellem'; etc.

7.1.3. Handlingsverber (p TEL q).

Der findes særdeles mange hvoraf de fleste, dvs. 99%, er **præfigerede**, og en meget stor del er **transitive** (Alle handlingsverber der er afledt af et aktivitetsverbum vha et verbalafledningspræfiks, er uden undtagelse transitive). **Alle optræder i par**, fx *legčat* (ipf)/*polegčat* (pf) 'få det bedre'; *oblegčit* (pf)/*oblegčat* (ipf) + *akk.* 'gøre ngt. lettere'; *ugostit* (pf)/*ugoščat* (ipf) + *akk.* 'beværte, give'; *naladit* (pf)/*nalaživat* (ipf) + *akk* 'få sat i orden, stemme'; *nalit* (pf)/*nalivat* (ipf) + *akk.* 'skænke, fylde op'; *krast* (ipf)/*ukrast* (pf) + *akk.* 'stjæle ngt.; *obokrast* (pf)/*obkradyvat* (ipf) + *akk.* 'bestjæle ngn.'; etc.

Som det gerne skulle fremgå, viser russisk et skarpt skel mellem handlingsverber hvor der er ren aspekt, dvs. verberne optræder parvis, og ikke-handlingsverber hvor der er Aktionsarter, dvs. mange forskellige varianter af perfektiv aspekt. Handlingsverber er som udgangspunkt inhærent perfektive, og ikke-handlingsverber er som udgangspunkt inhærent imperfektive. Derudover viser det sig at der er en snæver sammenhæng mellem det at være et komplekst verbum, dvs. handlingsverbum (telicitet) og det at være transitivt, og det at være et simpelt verbum, dvs. ikke-handlingsverbum (ingen telicitet), og være et intransitivt verbum. Der kan i et vist omfang iagttages en **transparent diagrammatisk relation mellem indholds- og udtryksplanet**, idet de to indholdsstørrelser *p* og *q* i langt de fleste tilfælde korresponderer med de to udtrykselementer præfiks + leksikalsk morfem.

Den påståede sammenhæng mellem perfektivitet og handlingsverber og imperfektivitet og ikke-handlingsverber fremstår meget klart i forbindelse med **optagelsen af låneord i moderne russisk**. Her viser det

sig at alle tilstandsverber automatisk tildeles imperfektiv aspekt, fx *konfliktovat* 'være i konflikt' der er et tilstandsverbum og derfor kun kan tilhøre den imperfektive aspekt. Det samme gælder *aplodirovat* 'klappe i hænderne' der er et aktivitetsverbum og derfor heller ikke kunne være andet end imperfektiv aspekt. Handlingsverber, såsom *realizovat* 'virkeliggøre', bliver automatisk tilskrevet den perfektive aspekt, og der bliver automatisk dannet en sekundær imperfektiv partner, in casu *realizovyvat*.

I moderne russisk kan vi helt klart tale om **leksikalsk transitivitet** om end begrebet spiller en anden rolle i russisk i forhold til engelsk og dansk. I russisk er passivdannelse ikke bundet op på transitivitet, men mere på deres semantiske modstykke, handlingsverber. Således er der en række intransitive handlingsverber der tillader passivdannelse, og en række transitive tilstands- og aktivitetsverber der ikke tillader det.

7.2. Leksikaliseringsmønstre

Da de fleste handlingsverber er præfigerede, er det vigtigt at få styr på præfiksernes enkeltbetydninger – den samlede betydning er *handling*, dvs. præfikset gør at verbet betegner en kompleks situation. Med hensyn til præfiksernes enkeltbetydninger set ud fra en leksikalsk-grammatisk synsvinkel, falder de i to grupper: 1) dem hvor præfikser egentlig nævner en særlig relation mellem figur og grund (de fungerer således som præpositioner i en underliggende struktur), jf. (10); og 2) dem hvor præfikserne egentlig nævner figurens overgang fra en tilstand til en anden tilstand, jf. (11).

Følgende verbum (der hører til den førstnævnte gruppe) er entydigt et transitivt handlingsverbum med seks betydninger der nedenfor er parafraseret, så man kan se verbets grundbetydning, dvs. den invariante betydning der går igen ved alle anvendelser og som motiverer at de har fået et fælles udtryk til trods for deres forskellighed:

- (10) *zabit* (pf) / *zabivat* (ipf) (tr.) 1: Slå ngt. ind i ngt. (fx et søm i væggen);
 2: Score mål; 3: Fylde ngt. helt, proppe (fx et skab med tøj); 4: Dække ngt. med ngt. (fx et vindue med brædder); 5: Indfange ngn. (fx kvæg);
 6: Vinde over ngn. (i sport).
- 1: X producerer en slå-aktivitet ind i ngt. (fx en væg) og Y (fx et søm) er bagved.

- 2: X producerer en slå-aktivitet og Y (fx en bold) er bag L (mållinien).
- 3: X producerer en slå-aktivitet ind i ngt. og Y (fx et skab) er bag ngt. (fx tøj).
- 4: X producerer en slå-aktivitet og Y (fx et vindue) er bag L (fx brædder).
- 5: X producerer en slå-aktivitet ind i ngt. og Y (fx kvæg) er bag L (=X's domæne).
- 6: X producerer en slå-aktivitet og Y er bag L (=X).

Alle betydninger forenes i kraft af to ting. For det første refereres der i alle seks betydninger til akkurat den selv samme prototype-aktivitet. For det andet indeholder alle en beskrivelse af den sekundære figurs placering bagved noget andet. Dette lader klart antyde at moderne russisk har valgt den grund-situationelle struktur som udgangspunkt for sin benævnelsesstrategi. Ved specificeringen af hvilken del af den grund-situationelle struktur der skal beskrives nærmere, har moderne russisk valgt en dobbelt strategi, idet tilstanden som sådan er specifikt beskrevet, medens aktiviteten er vagt beskrevet. Det bemærkes at præfikset *za-* egentlig er en præposition der betegner at noget er bagved noget andet.

Næste verbum (der hører til sidstnævnte gruppe) er også et transitivt handlingsverbum med seks betydninger:

- (11) *perevesti'* (pf) /*perevodit'* (ipf) (tr.) 1: Følge ngn. over ngt. (fx en gade); 2: Flytte ngt. (fx et ministerium) til ngt. (fx en ny bygning); 3: Oprykke ngn. til ngt. (fx i stilling/klasse); 4: Overføre ngt. (fx penge) til ngt. (fx en bank); 5: Omregne ngt. (fx rubler eller verst) til ngt. (fx kroner eller meter); 6: Oversætte ngt. (fx fra dansk) til ngt. (fx russisk).
- 1: X producerer en aktivitet med Y (fx et barn) der er på L1 og Y eksisterer på L2 (gade).
 - 2: X producerer en aktivitet med Y der er på L1 og Y eksisterer på L2.
 - 3: X producerer en aktivitet med Y der er på L1 og Y eksisterer på L2.
 - 4: X producerer en aktivitet med Y der er på L1 og Y eksisterer på L2.
 - 5: X producerer en aktivitet med Y der er i W1 (rubler) og Y eksisterer i W2 (kroner)

6: X producerer en aktivitet med Y der er i W1 (dansk) og Y eksisterer i W2 (russisk).

Igen bindes betydningerne sammen af to ting. Tilstanden udgøres af en figur-grund beskrivelse, nærmere betegnet at en person eller ting befinder sig på en lokation der evt. kan være en særlig verden. Aktivitetsbeskrivelsen er vag, men indeholder hver gang at noget føres over fra en lokation til en anden lokation. Præfikset betegner netop denne overførelsesproces.

8. Opsummering og konklusion

Med hensyn til benævnelsesstrategi og leksikaliseringsmønster er der i moderne russisk en klar sammenhæng mellem den situation der nævnes af verbet, og den beskrivelse der ligger i verbet. Med andre ord er tilstandsbeskrivelsen afhængig af den tilstand (stabile grund-situation) der nævnes, og aktivitetsbeskrivelsen er afhængig af den aktivitet (ustabile grund-situation) der nævnes – men der er forskel i specificeringsgrad: tilstanden benævnes specifikt (svarende til at perfektiv aspekt har tilstanden som forgrund); aktiviteten benævnes prototypisk (svarende til at imperfektiv aspekt har aktiviteten som forgrund). Moderne russisk nævner således en handling ved at benævne tilstanden specifikt og aktiviteten generelt.

Et godt illustrativt eksempel på det ovenfor kunne være verbet for at ”pakke blomster ind”, *zavernut’* (pf)/*zavertyvat’* (ipf). Dette verbum oversættes ganske vist med ’pakke ind’, men det betyder egentlig ’at vikle noget materiale omkring noget andet der derved er bag materialet’. Vi ser således en klar beskrivelse af hvad der konkret foretages i den pågældende situation og hvad effekten er af den pågældende aktivitet. Ved handlingsverber svarer X således altid til den primære figur og Y til den sekundære figur.

Man kunne godt forledes til at tro at det var ligegyldigt om man benævner grund-propositionen (som oldrussisk gør) eller grund-situationen (som moderne russisk gør). Men det er alt andet end ligegyldigt: hvis man vælger grund-propositionen som udgangspunkt kan beskrivelsen synes ganske konkret (X er lykkelig for ngt./ngn.), men der vil ofte være mange situationer der passer på beskrivelsen (X jubler; X fejrer ngt.; X priser ngn.); hvis man derimod vælger grund-situationen som udgangspunkt, vil situationen automatisk blive konkret, idet det er en

her-og-nu situation der skal gives navn til. Konsekvensen er at »juble«, »fejre« og »prise« pludselig er tre vidt forskellige ting (og derfor benævnes de med tre forskellige verber i moderne russisk). Det betyder også at ytringer på moderne russisk aldrig er tvetydige, sådan som fx danske ytringer ofte vil være, nemlig tvetydige i forhold til konkret reference. Dansk *Vil du have mere is?* kan referere til mindst to helt forskelligartede situationer: 1) Du har is på tallerkenen og afsender er ved at tage af bordet; 2) Du har ikke mere is på tallerkenen og afsender har tænkt sig at servere en ekstra portion. Den slags tvetydigheder vil aldrig kunne opstå i russisk, da selve situationen danner udgangspunkt for ytringen, og det giver to vidt forskellige spørgsmål – et negeret og et positivt svarende til de to situationer.

9. Hvad er der sket og hvorfor

Aspekt er årsagen til at leksikaliseringmønstrene og benævnelsesstrategien fra oldrussisk er blevet en helt anden i moderne russisk. Den har udryddet ambivalente verber totalt og helt afskaffet symmetriske verber. Hvor oldrussisk typisk havde et simplex-verbum (et upræfigeret verbum), fx *krasti* 'stjæle, bestjæle' der kunne bruges i alle typer af »stjæle«-handlinger, har moderne en række præfigerede verber med samme rod, fx *krast*'/*ukrast*' 'stjæle', *obokrast*'/*obkradyvat*' 'bestjæle', *nakrast*'/*nakradyvat*' 'stjæle en masse', *vykrast*'/*vykradyvat*' 'hugge, nappe', *raskrast*'/*raskradyvat*' 'udplyndre' der hver især bruges i specificerede »stjæle«-situationer. Omvendt kan man sige at benævnelsestrategien i oldrussisk der tog udgangspunkt i grund-propositionen og fokuserede på tilstandsbeskrivelsen, må have banet vejen for aspektkategorien, idet aspekt opererer på den grund-propositionelle struktur og ved at gøre dette på forskellig vis (se nedenfor), skaber aspekt forskellige situationer, nemlig begivenheder og processer.

Benævnelsesstrategien i moderne russisk afspejler rangordenen mellem perfektiv og imperfektiv aspekt som der jo nødvendigvis må tages hensyn til, da de er to grammatiske former af et og samme leksem. Perfektiv aspekt er det markerede medlem, og har en specifik betydning, idet perfektiv aspekt asserterer *q* og præsupponerer *p*, og derigennem præsenterer en handling som en begivenhed. Imperfektiv aspekt er det umarkerede medlem, og har en vag betydning, idet imperfektiv aspekt asserterer *p* og behandler *q* som en standardimplikatur, og derigennem

præsenterer en handling som alt andet end en begivenhed. Disse forhold genfinder vi ved benævnelsesstrategien og leksikaliseringmønstret: Det er situationen der nævnes, og det er tilstanden der er specificeret (svarende til perfektiv aspekts fokus) og ikke selve aktiviteten – den er kun prototypebestemt (svarende til imperfektiv aspekts fokus). Handlingsverbernes semantiske potentiale er således helt afhængig af den tilstand, dvs. den figur-grund konstellation, som verbet beskriver. Det betyder at russiske handlingsverber prototypisk er enten lokationsbaserede, possessionsbaserede, eksperiensbaserede eller kvalifikationsbaserede.

Årsagen til at de verber fra oldrussisk der har overlevet i moderne russisk, prototypisk kun har én betydning af de to, tre eller fire oprindelige betydninger i oldrussisk er netop at finde i det omtalte skift fra proposition til situation. *Gostiti* havde tre betydninger i oldrussisk (jf. ovenfor, nemlig 'gæste ngn'; 'drive handel'; 'modtage ngn. som gæst'), hvor det tilsvarende i moderne russisk *gostit'* kun har én betydning, nemlig 'gæste ngn./ngt.'. Netop denne betydning har overlevet fordi moderne russisk udmærket kan have et imperfektivt aktivitetsverbum der betegner en bestemt rolleaktivitet hvor rollen bestemmes af det substantiv som verbet er afledt af, dvs. *gost'* 'gæst'. Betydningen 'drive handel'/'være handelsrejsende' kunne aldrig overleve, da Actor's rolleaktivitet ikke længere er defineret i forhold til gæstens nødvendige modpol, værten, men snarere i forhold til en køber eller kunde hvorved aktiviteten bliver en helt anden. På samme måde ville betydning tre 'modtage ngn. som gæst', der er transitiv i oldrussisk, slet ikke give nogen mening da et verbum i moderne russisk ikke kan være ambivalent, dvs. kvalitetsbeskrivelsen "at være gæst" kan ikke både udfylde entailmentstrukturen (og dermed give en intransitiv konstruktion) og den selvstændige tilstandsbeskrivelse (og dermed give en transitiv konstruktion).

Litteraturlisten

- Baron, Irene 2002: Leksikalske prototyper i dansk og fransk. In P.V. Durst-Andersen (ed.). *Sprog og typer i kontrast. Forskelligartede danske bidrag til en forståelse af sproglig typologi* (= Copenhagen Working Papers in LSP 3 – 2002). København: Copenhagen Business School. 1-24.
- Bermel, Neil 1997: *Context and the lexicon in the development of Russian aspect*. Berkeley: Berkeley University Press.

- Durst-Andersen, Per 1992: *Mental grammar. Russian aspect and related issues*. Columbus, Ohio: Slavica Publishers.
- Durst-Andersen, Per 1996: Russian case as mood. In *Journal of Slavic Linguistics* 4.177-273.
- Durst-Andersen, Per 2000: The English progressive as picture description. In *Acta Linguistica Hafniensia* 32.45-103.
- Durst-Andersen, Per 2002a: Situationssyntaks vs. propositionssyntaks. En semiotisk baseret typologi på tværs af eksisterende typer. In P.V. Durst-Andersen (ed.). *Sprog og typer i kontrast. Forskelligartede danske bidrag til en forståelse af sproglig typologi*. (= Copenhagen Working Papers in LSP 3 – 2002). København: Handelshøjskolen i København. 25-55.
- Durst-Andersen, Per 2002b: Russian and English as two distinct subtypes of accusative languages. In *Scando-Slavica* 48. 102-126.
- Durst-Andersen, Per/Herslund, Michael 1996: The syntax of Danish verbs: Lexical and syntactic transitivity. In E. Engberg-Pedersen et al. (eds.). *Content, expression, and structure. Studies in Danish functional grammar*. Amsterdam: John Benjamins. 65-102.
- Herslund, Michael 2002: Tre leksikaliseringmodeller: de danske, franske og russiske bevægelsesverber. In V. Smith (ed.). *Lingvistisk teori i oversættelsesstudier* (= Copenhagen Working Papers in LSP 1 – 2002). København: Handelshøjskolen i København. 41-51.
- Korzen, Iørn/Lundquist, Lita 2003 (eds.): *Sprogtypologi og oversættelse. Endocentriske og exocentriske sprog*. Handelshøjskolen i København: Samfundslitteratur.
- Krys'ko, V.B. 1997: *Istoričeskij sintaksis russkogo jazyka. Ob'ekt i perexodnost'*. Moskva: Lyceum.
- Slobin, Dan 1997: Two ways to travel: Verbs of motion in English and Spanish. In M. Shibatani & S.A. Thompson (eds.). *Grammatical constructions: Their form and meaning*. Oxford: Oxford University Press. 195-219.
- Talmy, Leonard 2000: *Toward a cognitive semantics. Vol. II: Typology and process in concept structuring*. Cambridge, Mass.: The MIT Press.

